

2023. gada 1. ceturkšņa novērtējums par ciklisko sistēmisko risku un piemērojamo pretcikliskās kapitāla rezerves normu

30.01.2023.

Latvijas Banka kā par pretcikliskās kapitāla rezerves (turpmāk – CCyB (*countercyclical capital buffer*)) normas noteikšanu atbildīgā iestāde saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 35.⁵ pantu reizi ceturksnī novērtē ciklisko sistēmisko risku un, ja nepieciešams, nosaka vai koriģē CCyB normu, kas attiecināma uz kredītiestāžu riska darījumiem, kuri noslēgti ar Latvijas Republikas rezidentiem. CCyB mērķis ir mazināt kredītēšanas cikla pārmērīgas svārstības un stiprināt kredītiestāžu noturīgumu pret ciklisko sistēmisko risku.

Reizi ceturksnī Latvijas Banka publicē novērtējumu par ciklisko sistēmisko risku un piemērojamo CCyB normu. Ja CCyB normu mainīt nav nepieciešams, spēkā saglabājas iepriekšējais lēmums par CCyB normu. Iepriekšējo lēmumu par CCyB normu 0% apmērā (spēkā no 01.05.2022.) 27.04.2021. pieņēma Finanšu un kapitāla tirgus komisija, kas no 01.01.2023. integrēta Latvijas Bankā. Šo normu kredītiestādes ņem vērā attiecībā uz riska darījumiem, kuri noslēgti ar Latvijas Republikas rezidentiem, aprēķinot kredītiestādei specifisko CCyB normu¹.

Balstoties uz 2023. gada 1. ceturkšņa cikliskā sistēmiskā riska novērtējumu, Latvijas Banka saglabā CCyB normu 0% apmērā. Cikliskais sistēmiskais risks ir zems, ņemot vērā tautsaimniecības lejupslīdi, piesardzīgo kredītēšanu, tai skaitā lēnāku mājsaimniecību kredītēšanas tempu, kredītēšanas standartu paaugstināšanu un kredītu sadārdzināšanos, kā arī zemāku aktivitāti nekustamā īpašuma tirgū. Iekšzemes privātā nefinanšu sektora kredītu un IKP attiecība ir zema un sarūk.

Privātā nefinanšu sektora kredītu atlikuma un IKP attiecības novirze no ilgtermiņa tendences 2022. gada 3. ceturksnī joprojām bija būtiski negatīva gan saskaņā ar standartizēto (plašo) kredītu definīciju, gan saskaņā ar papildu (šauro) kredītu definīciju (sk. 1. tabulu un 1. un 2. att.). Attiecīgi CCyB normas orientieris ir 0%.

1. tabula. Galvenie rādītāji CCyB normas novērtējumam, 2022. gada 3. ceturksnis²

Rādītājs	Kredītu standartizētā (plašā) definīcija	Kredītu papildu (šaurā) definīcija
Kredītu attiecība pret IKP (%)	61.9	26.8
Kredītu attiecības pret IKP novirze no ilgtermiņa tendences (pp)	-28.0	-13.1
CCyB etalonnorma (% no riska svērtajiem aktīviem)	0	0 ³

Latvijas iekšzemes kredītēšanas pieaugumā palielinās nefinanšu sabiedrību (turpmāk – NFS) devums, savukārt mājsaimniecību kredītēšana palēninās (sk. 3. att.).

¹ Saskaņā ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 25.08.2020. normatīvajiem noteikumiem Nr. 137 "Kredītiestādei specifiskās pretcikliskās kapitāla rezerves normas aprēķināšanas normatīvie noteikumi".

² Šaurajā kredītu definīcijā ietverti kredītiestāžu NFS un mājsaimniecībām izsniegtie kredīti un uzpirktie parāda vērtspapīri, bet plašajā definīcijā – NFS un mājsaimniecību saistības pret kredītiestādēm, kā arī to aizņēmumi no nebanku finanšu institūcijām vai citām NFS.

³ Latvijā šauri definēto kredītu dati sniedz labāku signalizējošo informāciju, tādēļ CCyB etalonnorma, kas aprēķināta, balstoties uz šauri, nevis plaši definētajiem kredītu datiem, kalpo kā CCyB normas orientieris.

2022. gada decembrī iekšzemes kredītu gada pieauguma temps (izslēdzot vienreizējus efektus saistībā ar strukturālajām pārmaiņām banku sektorā) sasniedza 7.6%⁴ (t.sk. kredīti NFS pieauga par 10.0%, bet kredīti mājsaimniecībām – par 4.3%; sk. 4. att.). Nozīmīgais cenu kāpums, īpaši energoresursiem, palielina uzņēmumu izmaksas un pieprasījumu pēc īstermiņa finansējuma apgrozāmo līdzekļu nodrošināšanai. Tādējādi būtiski pieauguši pārsnieguma kredīti un kredītlīnijas, īpaši enerģētikas nozarē.

Savukārt mājsaimniecību kreditēšana ir piebremzējusies, ņemot vērā konfidences kritumu, procentu likmju pieaugumu un augsto inflāciju. Banku apsekojuma rezultāti liecina, ka mājsaimniecību pieprasījums pēc kredītiem sarūk, banku kreditēšanas standarti kļūst stingrāki, bet kredīti – dārgāki.

Privātā nefinanšu sektora parāda un tā apkalpošanas slogs ir zems. 2022. gada 3. ceturksnī straujā nominālā IKP kāpuma dēļ mājsaimniecību un NFS parāda attiecības pret IKP bija vēsturiski zemā līmenī. Arī mājsaimniecību un NFS procentu maksājumu un IKP attiecība ir zema un turpina sarukt (sk. 5. att.).

Aktivitāte **nekustamā īpašuma** tirgū sarukusi, ņemot vērā mājsaimniecību pirktspējas mazināšanos, kredītu sadārdzināšanos un jauno mājokļu vājo piedāvājumu. 2022. gada otrajā pusē pirkumu darījumu skaits bija par 10% mazāks nekā attiecīgajā periodā pirms gada. Mājokļu cenu izaugsme kļūst mērenāka – 2022. gada 3. ceturksnī CSP mājokļu cenu indeksa gada pieauguma temps saruka līdz 13.7% (sk. 6. att.).

Tendences dažādos tirgus segmentos atšķiras – sērijveida dzīvokļu cenas samazinās, un tirgū pieaudzis to piedāvājums. Savukārt jaunu mājokļu segmentā piedāvājuma trūkuma un būvniecības izmaksu kāpuma dēļ cenas turpina pieaugt. Aktivitāte mājokļu tirgū kopumā turpina sarukt, mazinot arī spiedienu uz cenām. Vienlaikus cenu straujas korekcijas risks ir zems, ņemot vērā līdz šim piesardzīgo kreditēšanu, mājsaimniecību zemo parāda līmeni, jauno mājokļu vājo piedāvājumu un salīdzinoši nelielo tirgus nesabalansētību.

Par zemu ciklisko risku liecina arī Latvijas **makroekonomiskās attīstības** pavājināšanās. Saskaņā ar Latvijas Bankas prognozēm 2023. gadā paredzama īslaicīga un sekla recesija, gadā kopumā IKP sarūkot par 0.3%, bet inflācija joprojām būs augsta – 10.9%. Inflācijai saglabājoties augstai, sagaidāms turpmāks procentu likmju kāpums. Inflācijas kāpums mazina pirktspēju un vairo piesardzību, negatīvi ietekmējot gan patēriņu, gan investīciju attīstību. Latvijas Banka prognozē, ka privātais patēriņš 2023. gadā varētu sarukt par 5.6%.

Latvijas Bankas izstrādātā⁵ saliktā **sistēmiskā cikliskā riska rādītāja** (turpmāk – **SCRR**) pieaugums ir mitējies. 2022. gada 3. ceturksnī tas saruka līdz 6.0 punktiem, joprojām atrodoties zem kritiskā sliekšņa (t.i., zem augstāka par vidēju riska robežas; sk. 10. att.). Skaidrojot SCRR kāpumu iepriekšējos ceturkšņos, jāņem vērā, ka SCRR vislielāko svaru veido kreditēšanas un mājokļa cenu rādītāji, kurus ietekmējis būtiskais cenu un izmaksu kāpums. SCRR pieaugumu ietekmējusi arī tekošā konta deficīta komponente, kuru palielinājis importa kāpums energoresursu cenu pieauguma dēļ (sk. 8. att.). Pēc kreditēšanas un mājokļa cenu rādītāju deflēšanas⁶ SCRR bija tikai 4.45 punkti.

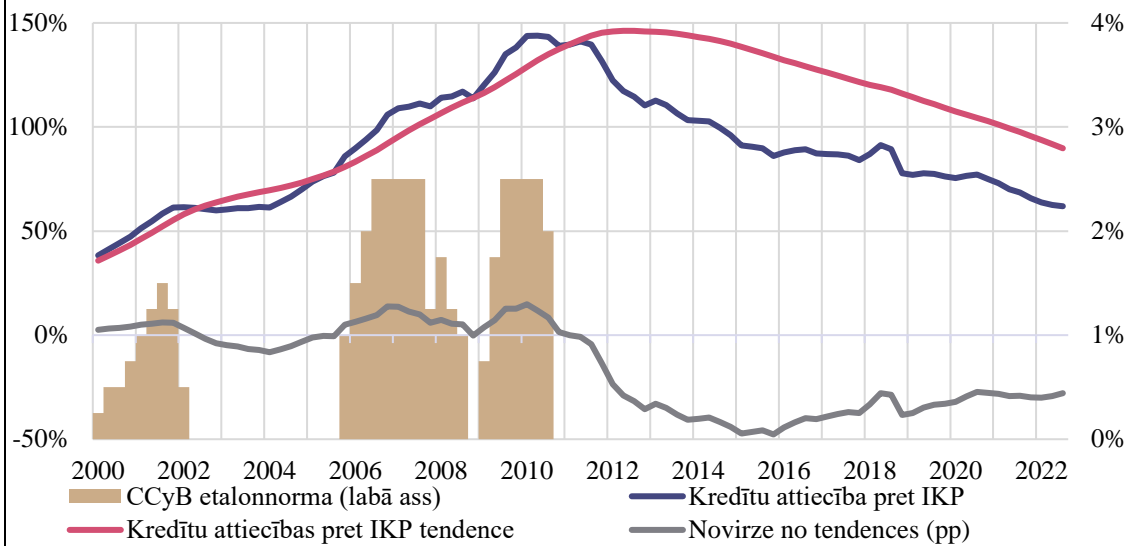
⁴ Vienlaikus reālajā izteiksmē, deflējot ar IKP prognozēto deflatoru, iekšzemes kredītportfelis turpināja nozīmīgi sarukt – 2022. gada decembrī gada griezumā tas saruka par 7.4%.

⁵ Papildu informācija par SCRR metodoloģiju pieejama Latvijas Bankas 2020. gada Finanšu stabilitātes pārskata 1. pielikumā (https://datnes.latvijasbanka.lv/fsp/FSP_2020.pdf%20). 2021. gadā SCRR modelis tika atkārtoti testēts un tajā tika paplašināts SCRR vidējā riska intervāls (45.–65. procentiles (iepriekš tas bija šaurāks – 50.–60. procentiles)).

⁶ Mājokļa cenu indekss, kā arī tā un darba samaksas attiecība koriģēti ar patēriņu cenu indeksu, bet iekšzemes privātajam nefinanšu sektoram izsniegto kredītu pārmaiņu temps – ar IKP deflatoru.

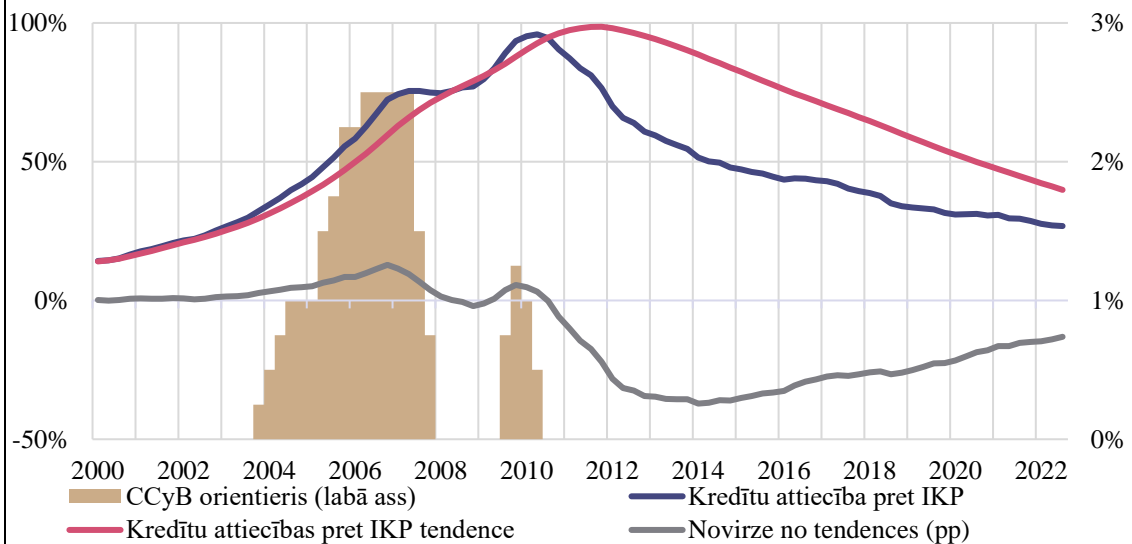
1. pielikums. Finanšu ciklu raksturojošie rādītāji

1. att. Standartizētā kredītu un IKP novirze

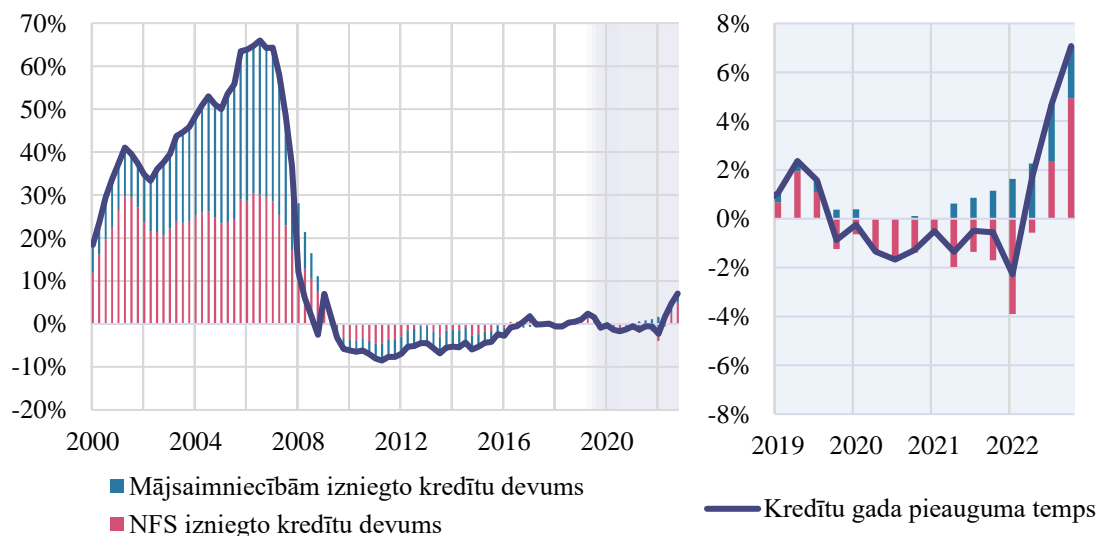
Avots: Latvijas Banka, CSP

2. att. Papildu kredītu un IKP novirze

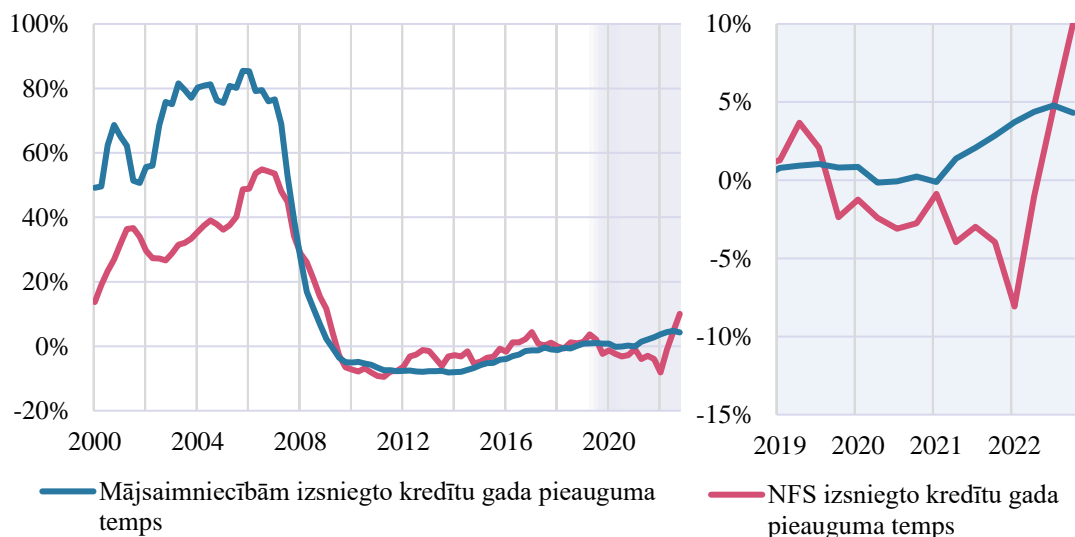
Avots: Latvijas Banka, CSP

3. att. Kreditēšanas attīstība

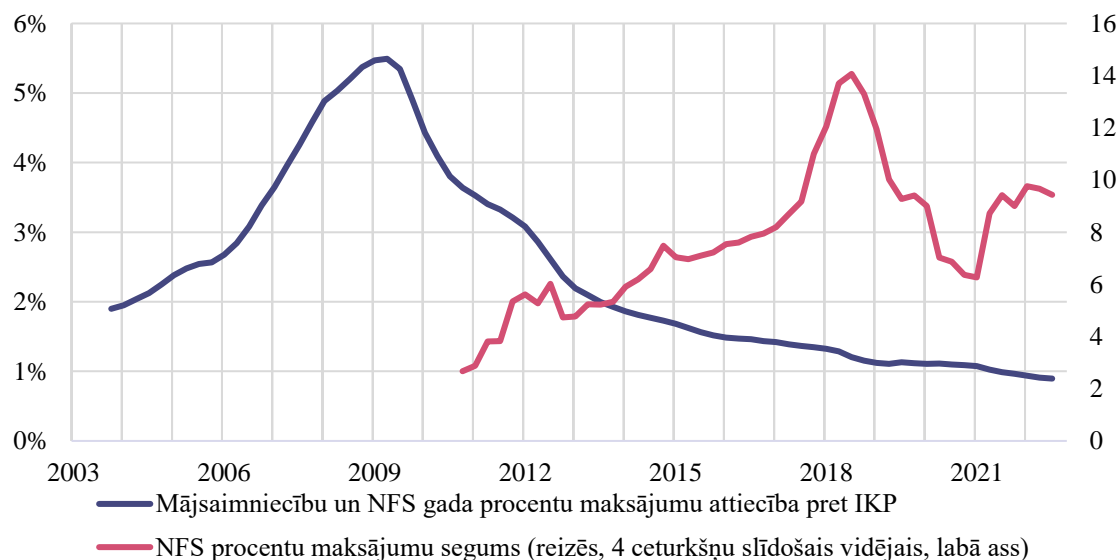
Avots: Latvijas Banka, CSP. Piezīme: No kredītu pieauguma tempa izslēgti pārklasifikācijas un citi vienreizēja rakstura efekti, taču nav izslēgts norakstīto kredītu efekts.

4. att. Kreditešanas attīstība – mājāsaimniecībām un NFS izsniegto kredītu gada pieauguma tempi

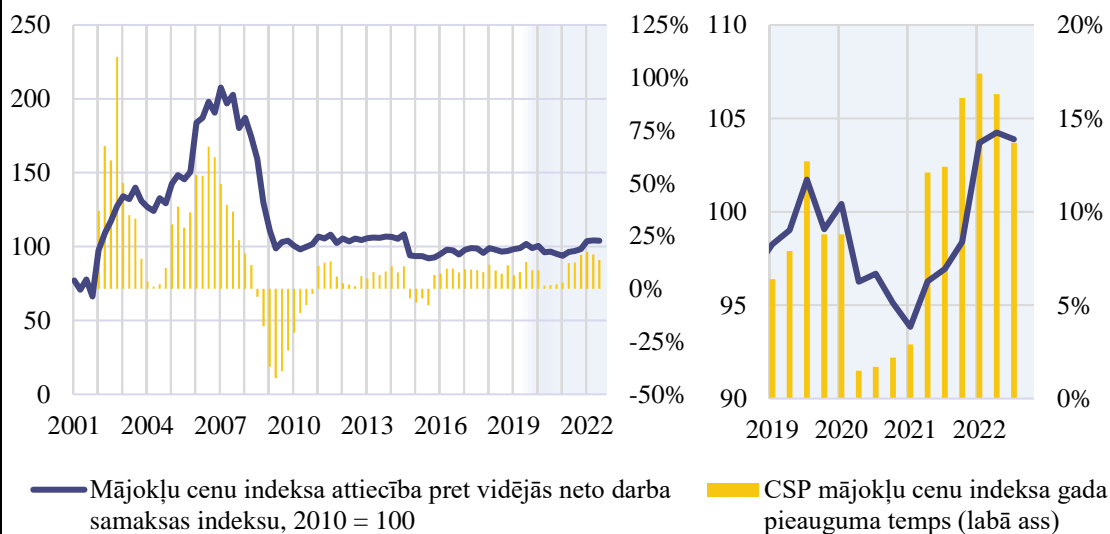
Avots: Latvijas Banka, CSP. Piezīme: No kredītu pieauguma tempa izslēgti pārklasifikācijas un citi vienreizēja rakstura efekti, taču nav izslēgts norakstīto kredītu efekts.

5. att. Privātā nefinanšu sektora parāda apkalpošanas slogs

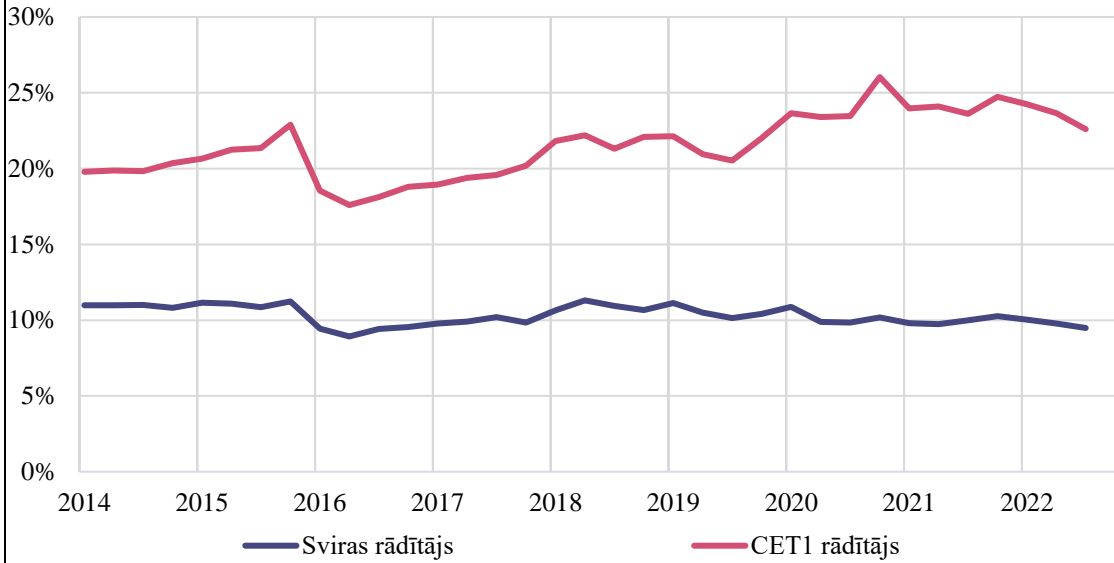
Avots: Latvijas Banka, CSP. NFS procentu maksājumu segums – peļņas pirms nodokļiem un procentu maksājumiem attiecība pret procentu maksājumu izmaksām

6. att. Iespējamā īpašumu cenu pārvērtēšana

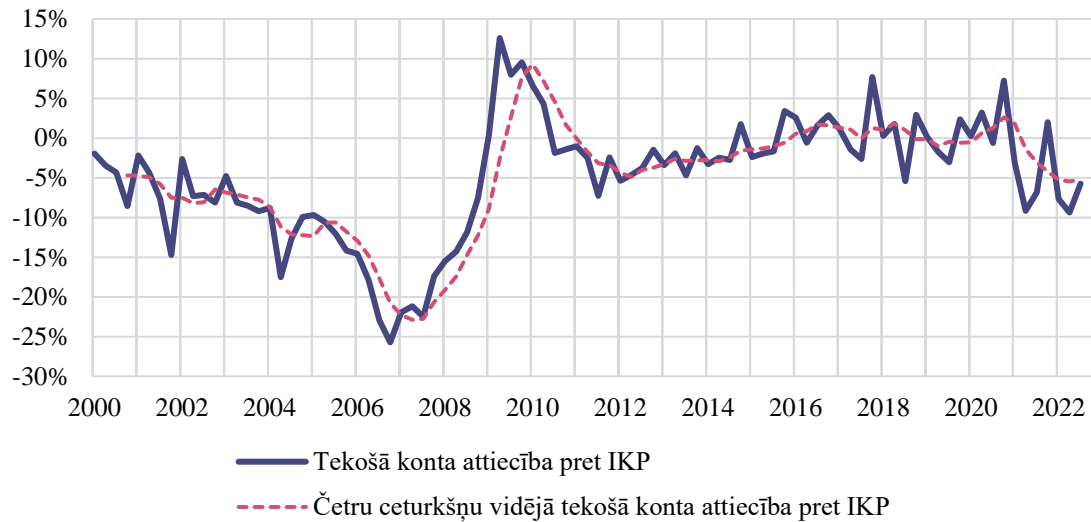
Avots: CSP

7. att. Banku bilancu noturiba

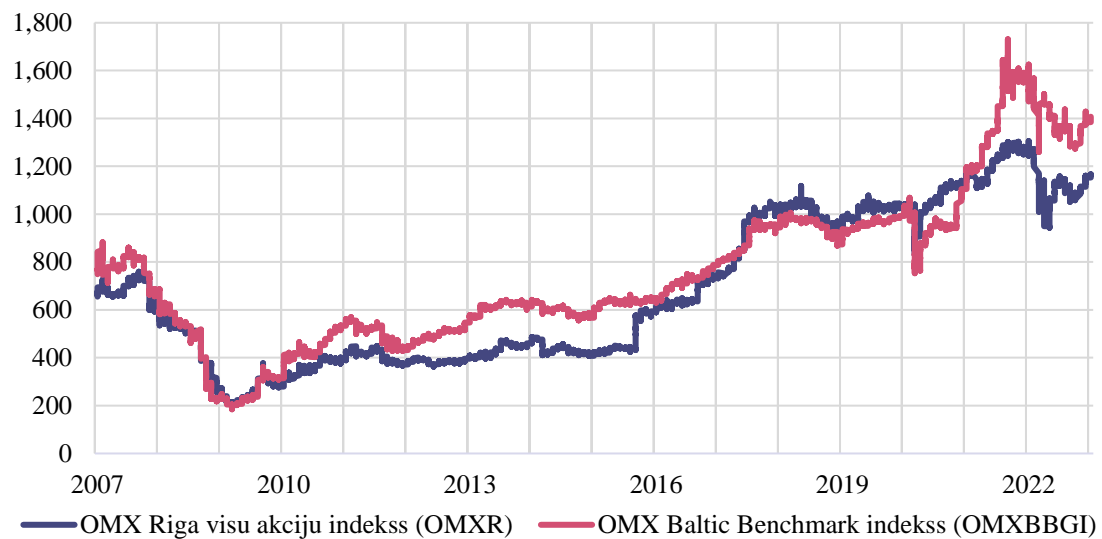
Avots: Latvijas Banka. Piezīme: Iekļautas tikai tās kredītiestādes, kuras darbojās 2022. gada beigās.

8. att. Ārējā nesabalansētība

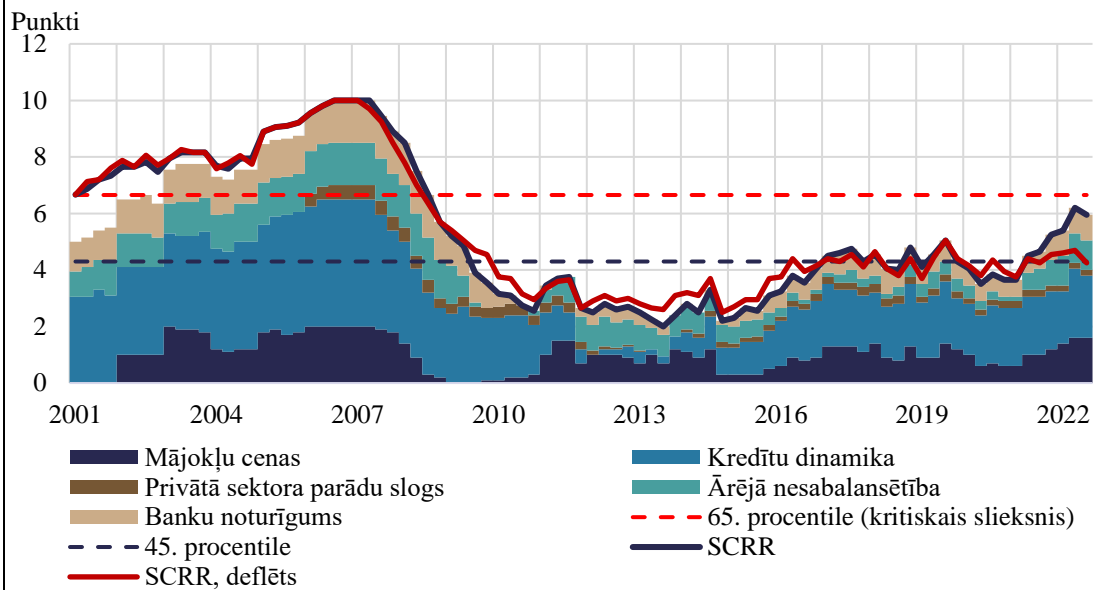
Avots: Latvijas Banka, CSP

9. att. Potenciāli nepareizi iecenoti riski

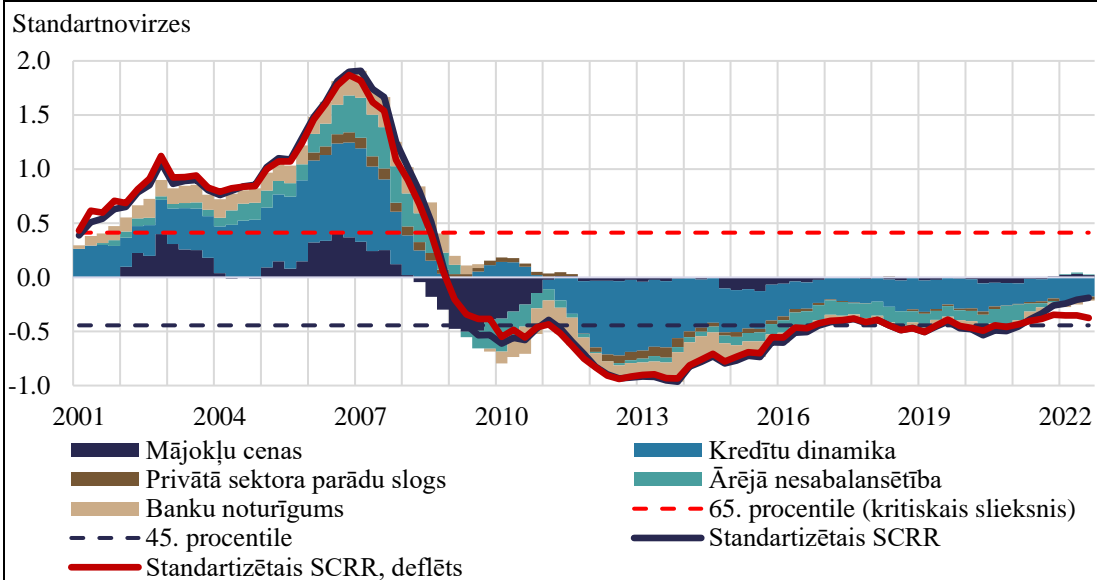
Avots: Bloomberg

10. att. SCRR – procentiņu metode

Avots: Latvijas Banka, CSP

11. att. SCRR – standartizētā metode

Avots: Latvijas Banka, CSP